

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור ודג

א. ויהי היום הזה

1

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר. וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. הארת ימי הפורים היא בכל דור ודור, לרבות דורות ירודים ומגושמים, ואף גרוע מאלו שכבר נתנתקו לגמרי רח"ל. ומשפחה ומשפחה, גם משפחות שנתרחקו והתנתקו לגמרי, ועיר ועיר וכו'. הימים האלה נזכרים ונעשים לכולם, פורים מאיר לכל ישראל לדורותיהם אפילו לאלו הדורות החשוכים והמשפחות השרויות בחשכות, וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. וכמו שאמר הרה"ק רבי ברוך ממז'בו' וי"ע על מאחז"ל (מגילה יז.) הקורא את המגילה למפרע לא יצא, למפרע פי' שקורא המגילה בתור מעשה שהיה פעם עם אחשורוש והמן, לא יצא, כי צריך לחיות ולהרגיש עתה את כל פרשת המגילה, את כל הכאב והצער של הגזרה להשמיד את כל היהודים, ואת גודל שמחת הנס שעשה הקב"ה עם ישראל. וללא זה לא יצא כלל ידי חובת היום, כי זהו חלק מעיצומו של יום שצריך לדעת שהארתו נמשכת ומאירה בכל דור ודור משפחה ומשפחה וכו'. וכמו שאמרו חז"ל (שוח"ט משלי ט) כל המועדים יהיו בטלים וימי הפורים לא יהיו בטלין לעולם, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. שמשמעות הדברים שבפורים יש נצחיות להאיר בכל הדורות ובכל המשפחות ובכל עיר ועיר, שהארת ימי הפורים מאירה לכל יהודי היכן שהוא במצבים הכי נמוכים, וזכרם לא יסוף מזרעם.

30

והנה הדגשה זו שמצינו בחג הפורים שמצותו בכל דור משפחה מדינה ועיר ובכל שנה ושנה, שלא מצינו כגון דא בשאר חגים וזמנים, היא מיחודה של הארת הפורים שקשורה למציאות של כל דור משפחה ומדינה וכו', היינו שלפי התנאים והמאורעות כן היא הארת הפורים. כי עיקר עיצומו של חג זה הוא גילוי אהבה שבין קוב"ה לישראל, כמ"ד במד"ר (שה"ש ח, טו) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה,

4

תמורה מה נפ"מ גובה העץ. אכן ע"פ המובא בספ"ק שער החמשים רסט"א הוא כפירה ויאוש, ויעצו להמן ראש הקליפות שיפיל אותם בכפירה ויאוש ואז יוכל לתלות את מרדכי, כי כל זמן שאמונתם חזקה בה' אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט עליהם. ואחרי שראו את גודל החיזוק באמונה של מרדכי, אמרו לו חכמיו אם מורע היהודים מרדכי היינו שמתחזק באמונתו כיהודי נאמן, כאשר החלות ליפול לפניו נפול תפול לפניו. וזהו כוחו של עם מרדכי, גם בתקופת הסתר וחשכות שאין מי שיועק את הועקה גדולה ומרה, הרי אנו עם מרדכי וכח האמונה והבטחון מושרשים בעמקי נפשנו, אפילו בשעה שהעבים מכסים את אור האמונה ואין מרגישים את האמונה בפועל. כמאמר מרן הס"ק מלכו"ב זי"ע שיהודי צריך להאמין כי מאמין הוא אלא שאמונתו בעולם. ועליו להחזיר את האמונה במח לב ואברים, ועי"ז ימשיך את ההנהגה העליונה שלמעלה מכל טבע וסדר, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

2

אלו אומות העולם שלא יוכלו לכבות את האהבה שהקב"ה אוהב לישראל. ובמדרש אסתר (ז, יב) דורש אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יבזו לו, על המן הרשע שנתן עשרת אלפים ככר כסף להכחיד את ישראל, בזה יבזו לו. ובגילוי הפורים של אהבת השי"ת לישראל יש תקופות שונות, תקופות מזהירות שכבוד ה' עליהם ורח"ו וראים בהן על כל צעד את ישועת ה', ויש תקופות כבה' הסתר תוך הסתר, ובכולם מאיר אור הימים האלו המעוררים אהבתו וקרבתו ית'. ועי"ד מאמר מרן בב"א וי"ע עה"פ (שמות כ) ומשה נגש אל הערפל אשר שם הא', שיש שלש בחי' של חשכות, עגן הוא חשכות קטנה וחשך חשכות יותר חזקה, וערפל הוא חשכות יותר גדולה עד שאפשר למשש אותה, ומשה גילה שגם בחשכות של בחי' ערפל שם האלקים, שם אהבתו והשגחתו ית' על עמו. והגילוי הנה נתגלה בפורים, שמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, שאפילו במצב כזה שהיו בשיא השפלות שהשתחוו לצלם וגנהו מסעודתו של אחשורוש נתגלה גודל הפלגת אהבתו ית', כי רוצה ה' בעמו ואין טעם ברצון, והיא אהבה שאינה תלויה בדבר.

3

ובזה מבואר מה שנראה כסתירה לכאורה, שמצד אחד אחז"ל שכל המועדים יהיו בטלין וימי הפורים לא יהיו בטלין לעולם, היינו שפורים עולה על כל החגים והזמנים. ומאידך אחז"ל (מגילה יד.) מפני מה אין אומרים הלל בפורים משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן, היינו שאין בפורים שלימות של חג ואין אומרים בו הלל דאכתי עבדי אחשורוש אנן. והתל' מיניה וביה, כי זה עיצומו של חג גילוי אהבתו ית' הוא גם במצב של דכרון שאכתי עבדי אחשורוש אנן, ובמצב שאי אפשר לומר עדיין הלל, במצב כזה מאירה הארת הפורים שמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה.

4

וזהו משמעות משאחז"ל (שבת פח.) קימו וקבלו שקיימו מה שקיבלו כבר, דהדר קבלוה ברצון. כי קבלת התורה במעמד הנשגב על הר סיני היתה

3

מתוך הארה גדולה שפנים בפנים דיבר ה' עמכם, והדר קבלוה גם בימי אחשורוש שאכתי עבדי אחשורוש אנן, גם במצבים כאלו קימו וקבלו את התורה באהבה ורצון. וכמו בכללות ישראל כן גם בנוגע לכל פרט, אור הפורים מאיר בכל שנה את נשמות בני ישראל לפי הדור והשנה, בעתים מאירים ובעתים שהולך חשכים ואין גוגה לו, הימים האלו מאירים בנר"נ כי יש א' בקרבו, וכי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה.

40

וזהו שאחז"ל (מגילה ד:) עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. ע"פ מד"א בבית אברהם בעניני חנוכה, במשמעות הברכה שאנו מברכים שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ע"מ לבן שאינו עושה רצון אביו ומכיר בשפלותו ואינו מעיז לבקש ממנו כלום, אלא מזכיר לאביו את רוב הטובות שהיה רגיל לעשות אתו והמתנות שנתן לו, ומתוך דבריו יבין האב שאלתו ובקשתו גם עתה אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי. על דרך זה אנו מזכירים לאבינו שבשמים שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, שהכוונה לעורר שיעשה עמנו נסים כמו שעשה לאבותינו. ולכך עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, אלו העניים בדעת שכל ימי עני רעים ואפילו בשבתות וחגים, ורק עיניהם נשואות למקרא מגילה שכל הפושט יד נותנים לו, שיתן לו נפשו בשאלתו ועמו בבקשתו. ימים אלו הם הזמן לפעול ישועה למצבים קשים בחיי הפרט ובחיי עם ישראל, שנפתחים בהם שערי ישועה ורחמים לעילא ולעילא מכל דרגין, שרוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר מהדרגות העליונות ביותר.

3

והנה מעיקר עבודת היום הק' הזה להמשיך מהימים ההם לזמן הזה ע"י אמונה ובטחון חזק בה' שכל קויד לא יבוש ולא יכלמו לנצח כל החוסים בכך. בזמן שאמונתנו ובטחוננו בה' חזקים אין שום כח בעולם שיוכל לנצח את עם ישראל, וכל התגברות הסט"א היא להפילם ביאוש ולהחליש את אמונתם ובטחונם בה'. כמרומו מנה שאמרו אהביו ודרש אשתו יעשו עץ גבוה חמשים אמה, שלכאורה

6

ואין הצר שיה בנזק המלך. בדור שהקו כ"כ הרבה נחלי דמים כאירופה ובארצנו הק', עדיין מצבנו שהאויבים בגוף, והאויבים של נר"נ, וזמנים להשמירנו. ובמשתה היין בקשתנו שזהחמן יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. אנו חיים בתקופה שכל עין לך תצפה, ועיניהם של עניים נשואות ליום הזה. והדרך להמתיק כל הדינים מאתנו ומאת כל קהל עדת ישראל היא רק ע"י המשתה והשמתה. כמו שאמר מרן הרה"ק הר"מ מקוברין זי"ע בעת שפרצה מגפה ר"ל, אם תהיו בשמחה תנצלו מכל רע, ובאם ח"ו לא תהיו בשמחה וכו'. נתחזק ביחד מתוך שמחה באמונה ובטחון בה', שזהו מצות היום. ונוכה לרוח והצלה יעמוד ליהודים.

14

כי ידעוהו ז' מוציאה ומחלצת יהודי מכל המצוקות. והרגשה זו גם מונעת אותו מעשות כל רע שאינו מתאים למעמדו. כי ענין בניס אתם לה' אלקיכם הוא נצחיות ועומד ליהודי בכל המצבים.

5

ובפורים בעת משתה היין עת רעוא דרעוין בבחי' אחת בשנה, עת מלכו של עולם אומר ליהודים השרויים בהסתר פנים ועיניהם נשואות כל השנה לשעה הגדולה הזאת, מה שאלתך ומה בקשתך, ויהודי פותח את סגור לבבו ומבקש נתת לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי, כי נמכרנו אני ועמי להשמיד ולהרוג וגו'. בשעה זו יש לו הרבה מה לבקש על נפשי בשאלתי, אם מדברים הנוגעים אל הגוף אם מדברים הנוגעים אל הנר"נ, שלבו כואב עליו על המסכים והמחיצות שבינו לבין אביו שבשמים, שנפשו בשאלתו א' א' למה עובתני ועד אנה תסתיר פניך ממני, ועד אנה ארגיש כי יש מחיצות ומסכים ביני לבין אבי שבשמים. ונפשי בשאלתי ביום שמים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שארגיש מחדש את קרבתו ית'. אך על עצמי הוא רק בחי' משאלה, ואילו עיקר בקשתי על עמי אפצה פה, ועמי בבקשתי כי נמכרנו אני ועמי וגו'

רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר

7

של המלך ואין זה לפי ערכו. והמלך נותן לו עוד ועוד והוא עדיין מסרב. עד אשר לא יכול יותר להתאפק ויצעק בקול גדול הרי אבי אתה ואני בן המלך ואיך אסתפק במתנות יד. וזהו שאומרים בסוף ההושענות הושע נא והושיעיה נא אבינו אתה. וכאשר יהודי מגיע להרגשה שאבינו אתה שהקב"ה אביו הרחמן, אז כמה שקשה היא הגזרה ואפילו שכבר נכתבה ונתתמה בטבעת המלך, הריהו ממשיך רחמים ורוח והצלה יעמוד לו ממקום אחר. ופי' ממקום אחר, כי באמת ע"פ דין וסדר לא מגיע לו, אך ע"י שידוע ומרגיש כי אבינו אתה נמשך עליו רחמים למעלה מן הדין והחשבון.

וכיון ששמעה זאת אסתר אמרה ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת, היינו שיש סדר ע"פ דתי המדינה, אך כאן שמעה שיש דרך אשר לא כדת למעלה מכל החוקים שנכתבו ונתתמו בטבעת המלך, ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת. וכמאמר מרן אדמו"ר בב"א ז"ע על מש"כ בסוד (או"ח תקפ"ה) דנוסח תפלת ר"ה ובכן יתקדש ובכן תן פחדך ובכן תן כבוד ובכן צדיקים, נתקן על לשון הכתוב ובכן אבוא אל המלך וגו'. ופירש, כי איך יכול יהודי להתייצב ברה"ל להתפלל, הרי לב יודע מרת נפשו, ע"כ מקדים כל קטע ובפון, כלומר ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת. שכאשר יהודי מרגיש בנפשו היטב את הרגשת אבינו אתה אז יכול לבוא אל המלך אפילו שלא כדת. וכמאמר מרן ז"ע, א"ל א"ל א"ל למה עזבתני, וכי אינו יודע היטב למה עזבתני. אלא הכוונה שהרי אתה א"ל האלקים שלי, וכאשר

יש ליהודי הרגשה זו שהקב"ה הוא אביו ואלקיו שלו אם כן למה עזבתני. זה הגילוי שנתגלה בפורים אשר מאיר ליהודי בכל מצבי החיים, שרות והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, שבכל המצבים יש עוד מקום אחר להמשיך רוח והצלה. וכדאייתא בגמ' (ברכות י.) על חזקיה המלך בשעה שאמר לו ישעיה הנביא כי מת אתה ולא תחיה, ענה לו בן אמוץ כלה גבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים. ואפ"ל

ליהודים ממקום אחר. היינו מכח גודל הבטחון שיהודי נוטה בהש"ת מתוך שמרגיש את גודל אהבת הקב"ה אליו שלא יתכן שהקב"ה יעשה לו רע, הבטחון החזק הזה גדול כמו להמשיך ישועה יותר מהתפללות הגדולות ביותר, ולא צריך לעשות מאומה. וגם את דברי אסתר עשה ככל אשר צוהה עליו אסתר, רק מתמת בקשתה.

והוא כדאייתא בספח"ק שגדול כח הבטחון להמשיך ישועה בעתים הקשים ביותר, שכאשר יש ליהודי בטחון חזק הר"ו התרופה הגדולה ביותר להושיעו מכל עת צרה ומצוקה. עצם הדבר שיהודי מאמין בבירור כי בנים אתם לה' אלקיכם, ואם אמנם יש יצה"ר המגרה אותנו אבל הרי הוא כבן לפני הקב"ה ואיך יתכן שהקב"ה יראה בצרתו ולא יושיעו, גדול כח הבטחון הזה להושיעו מן הצרות הקשות ביותר. זו היתה דרכו של מרדכי שסבר שהקב"ה בודאי יושיעו ויעזור להם ואין צורך בשום פעולות של כנוס את כל היהודים. ומרדכי הצדיק המשיך זאת גם לדורות, שנתן הקב"ה לישראל את חג הפורים שאורו מאיר מחודש בכל שנה ושנה. וענין התג הוא מה שיהודי מחזק את האמונה שישראל הם כבנים ממש לפני הקב"ה בני א"ל ח"י, שאמונה זו היא רפואה לכל המכות ומצילה אוונו מכל המצוקות. כאשר הקב"ה רוצה להעניש יהודי ח"ו אז הוא שוכח לגמרי כי בנים אתם לה' אלקיכם,

7. בלתי בלתי בלתי בלתי בלתי בלתי
ובשלמא דור זכאי מובן שראוי לביאת המשיח אבל איך יבוא בדור חיובי, אלא כאשר יש חושך כזה של דור שכולו חיובי אז מתגלה אור עליון של ביאת המשיח.

וכן היה בימי מרדכי ואסתר כאשר התרחש נס פורים, שהיה מצב של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, חשכות אשר כמוה לא נהיתה. ונתקיים בהם שבשפלנו זכר לנו, שדוקא בשיא החושך נתגלתה הרחמנות של הקב"ה על כלל ישראל. וזה גילה מרדכי ואמר לאסתר רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, כלומר את מחשבת את החשבונות ע"פ הסדר, אבל יש מקום אחר היינו הנהגה עליונה שם יש שפע תמיד, ואם אמנם דבר הגיירה כבר נכתב ונתתם בטבעת המלך, אבל ע"פ ההנהגה עליונה הזאת הרי מתוך שיא החושך מתגלה האור העליון. וכשם שהחושך או היה שיא החושך כך גם הגילוי היה בדרגה מופלגת, כדאייתא מהאריז"ל שהוא גילוי אשר כמוהו לא נהיתה.

והנה ההנהגה העליונה הזאת ממקור הרחמים יש שהיא מצד אתערותא דלעילא, כאשר ישראל בעת צרה גדולה מאד, ע"ד מאה"כ (דברים לב) כי דין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אולת יד ואפס עצור ועוזב. וכמ"כ יש דרך להמשיך הנהגה זו מכח אתערותא דלתתא, כאשר יש ליהודי אמונה בהירה ומרגיש בנפשו שהקב"ה הוא אביו הרחמן זה מעורר את הרחמים מלעילא וממשיך גילוי ישועה. וכמאמר מרן אדמו"ר בעל דברי שמואל ז"ע, לפרש הנאמר בהושענות בהושענא רבא, שנתחלה אומרים אנא הושיע נא, ואח"כ אנא א' נא הושיענא והושיע נא, ואח"כ אומרים עוד, אנא א' נא הושע נא והושיע נא אבינו אתה. ומפרש עד"מ לבן מלך שגורש מהיכל המלך וירד מטה מטה, ואח"כ נתן אל לבו לשוב אל אביו המלך, אך היה בוש להתייצב לפני המלך במלבושיו הבלויים ודחק עצמו כעני המחור על הפתחים. ונתנו לו מתת יד וסרב לקבל, עד שהמלך והוסיפו לו ועדיין אינו רוצה לקבל, עד שהמלך

12. אלא כי מרדכי היה סמוך ובטוח בישועת ה' וסבר שאין צורך לעשות שום פעולות לשם כך. והוא ע"פ מד"א בספח"ק שיש בעבודת ה' בחי' אם כבנים ובחי' אם כעבדים. ומרדכי אחז בשיטת אם כבנים, שהרגיש שישראל הם בנים לפני הקב"ה, ואע"פ שבאותו זמן היו להם חטאים, שנהנו מסעודתו של אחשוורוש והשתתפו לצלם ועוד חטאים, אבל הרי בנים אתם לה' אלקיכם ואין עצה אחרת כי אם להושיעם, שאפילו אם חוטאים הקב"ה כביכול מוכרח לכפר להם. אבל אסתר סברה שצריכים לאחוז בדרך של לך כנוס את כל היהודים, שצריך להרבות בבקשת רחמים ותחנונים. ב' דרכים אלו הם בחי' אהבה ובחי' יראה. במדת היראה צריכים גם לפעולות בחי' לך כנוס את כל היהודים, אבל מרדכי הרגיש את גודל האהבה ולכן היה סמוך ובטוח בישועה. וכדחוינו מכל סדר המגילה שלא היתה לו שום התפעלות מהמן. ולכאורה איך לא חשש להעמיד את כלל ישראל בסכנה כאשר ידע שחטאו ואינם ראויים לנס. אלא משום שידע שלא יכול להיות בשום אופן שהקב"ה יניח להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, והיה בטוח בלי שום ספק ופקפוק שרות והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר. והו ששלח לומר לאסתר אל תומי בנפשך וגו', מרומז בזה שלא תדמי בנפשך שרק בדרך שלך אפשר להמשיך את הישועה, אלא רוח והצלה יעמוד

תחלתו של נס פורים הוא במאמר מרדכי רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, שבהמשך לזה אמרה אסתר ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת ועי"ו נשתלשלה הישועה. עד אז היתה חשכות גמורה ולא נראה שום ניצוץ של אור, וכאשר אמר מרדכי במלוא הוודאות רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, לא כאפשרות אלא כמצויאות שבדאי תהיה, התחילה כבר הישועה. ואסתר הבינה זאת ומיד אמרה ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת. ויש לכאר הכוונה באומרו רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, מנין נבע בטחונו בזה, ומה משמעות אומרו ממקום אחר.

8. וי"ל ע"פ מד"א בתורת אבות (פר' ויצא) ממרן הס"ק מסלונים ז"ע, שיש סדר הנהגה לפי מה שנבקע בראש השנה יום הדין, שבו דנים על כל הענינים לפי הסדר של שכר ועונש. אמנם הקב"ה הוא מקור הרחמים ורחמיו הם בלי גבול ובלי סוף ולמעלה מן הזמן, שהדין הוא רק בראש השנה ואילו השפע העליון של חסד נמשך תמיד יומם ולילה, וכאשר ישראל זוכים הם ממשיכים מהנהגה עליונה שהקב"ה מנהיג תמיד ברחמיו ומשפיע חסדו חדשים ללבקרים. והיינו שיש סדר הנהגה הנקבע ונתתם ברה"ל ויוה"כ"פ נבחי' נכתב ונתתם בטבעת המלך, ויש עוד הנהגה עליונה בחי' ממקום אחר. וי"ל שאימתי נמשכת ההנהגה העליונה הזאת, כאשר ישראל הם בעת צרה קשה ביותר, והרי הקב"ה הוא מקור הרחמים, ע"כ דוקא אז מתגלה הנהגה זו של חסד. ע"ד מאחז"ל (יומא כח:) יומא דעיבא כוליה שמשא, כשיא החושך נמשכת בחי' כולא שמשא ונשפע שפע ברכה וחסד עליון. וע"ד ההלכה שנאמרה לגבי סנהדרין (סנהדרין יז.), שאם כולם רואים חובה על הגידון יוצא זכאי ופוטרים אותו. כי כן ברא הקב"ה שכאשר נהיה מצב של שיא החושך אז מתגלה האור וחסד עליון. וזה גם ב' מאמרים ז"ל (שם צח.) אין בן דוד בא אלא כדור שכולו זכאי או כולו חיוב,

11. שכך מקובלני מבית אבי אבא הכוונה לבחי' זו של ממקום אחר, שיהודי יכול תמיד להמשיך ישועה ממקור הרחמים. וכפי שהיה בימי נס פורים שהיה נראה שכלל ישראל אבוד בכל המובנים, ונתגלה שרות והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, שזכו לכאלו גילויים שכמוהו לא נהיתה ולמדרגה כזו של קימו וקבלו שהרר קבלוה ברצון. ולכן עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. אין עני אלא בדעת, וכל ימי עני רעים אפילו שבתות וימים טובים, שגם בהם אינו יכול להתעלות מחמת שהוא עני בדעת. ועיניהם נשואות למקרא מגילה שאז נפתח השער ממקום אחר שכל הפושט יד נותנים לו. כל השנה הוא סגור ומסוגר, וכמ"ד (תהלים קמב) הוציאה ממסגר נפשי, שנמצא במסגר כזה שאפילו בשבתות וימים טובים אין מחו ולבו נפתחים. אבל עיניו נשואות למקרא מגילה שאז נפתח שער חדש של רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר. הנה נס פורים שנמשך ע"י מרדכי ואסתר, לכ"א מהם היתה דרך מחשבה מיוחדת איך להמשיך את הנס. אסתר אמרה לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, שיתכנסו כולם לתפילה וזעקה ואמירת תהלים לבקש מהש"ת שיושיעם. אכן מרדכי בעצמו לא כינס את כל היהודים, אם כי היה הראשון שהתעורר על דבר ההצלה ומדוע לא אחז גם הוא בעצת אסתר.